
АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.922:355.21

ШАМРАЙ Василь,

д. держ. упр., професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права КНТЕУ

ВЕРНИГОРА Віталій,

аспірант кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права КНТЕУ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ

Розглянуто зміст понять «військове формування» та «адміністративно-правовий статус військових формувань». Проаналізовано законодавство України, пов'язане з визначенням їх правового статусу, та обґрунтовано потребу детальнішого його тлумачення на законодавчому рівні.

Ключові слова: статус, адміністративно-правовий статус, військове формування, оборона, національна безпека, суверенітет.

Шамрай В. Вернигора В. Адміністративно-правовий статус воїнських формувань. *Рассмотрено содержание понятий «воинское формирование» и «административно-правовой статус воинских формирований». Проанализировано законодательство Украины, связанное с определением их правового статуса, и обоснована необходимость более детального его толкования на законодательном уровне.*

Ключевые слова: статус, административно-правовой статус, воинское формирование, оборона, национальная безопасность, суверенитет.

© Шамрай В., Вернигора В., 2016

Постановка проблеми. Адміністративна реформа та соціально-економічні перетворення, що відбуваються в Україні, постійно вимагають пошуку та запровадження нових шляхів, спрямованих на підвищення вимог до дотримання службової дисципліни та законності у військових формуваннях. На цьому етапі розвитку захист її суверенітету, територіальної цілісності є одним із найважливіших завдань держави, яке неможливо здійснювати без вдалого функціонування військових формувань. З огляду на те, що військові формування мають особливе значення у забезпеченні оборони країни, слід визначити особливості їх адміністративно-правового статусу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі проблеми діяльності військових формувань у нашій державі набули актуальності серед вітчизняних вчених на рівні монографічних досліджень, наукових статей, серед яких можна виокремити напрацювання О. В. Агапова [1], П. П. Богуцького [2], О. О. Гущина [3], І. В. Зозулі [4], І. В. Тютюкова [5], В. В. Середи [6], О. Л. Соколенка [7]. Зазначений науковий пошук та дослідження визначеної тематики обумовлено подіями на сході країни, які пов'язані з відповідною специфікою діяльності та функціонування військових формувань різної відомчої належності.

Мета статті – проаналізувати поняття та складові елементи адміністративно-правового статусу військових формувань в Україні.

Матеріали та методи. Роботу проведено із застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Структурно-функціональний метод використано для характеристики визначення понять «військове формування», «адміністративно-правовий статус військових формувань» та їх складових елементів.

Результати дослідження. Під статусом (від латинського *status* – положення, становище) розуміють правове положення (сукупність прав і обов'язків) фізичної чи юридичної особи [8, с. 968].

Погляди таких науковців, як Ю. С. Шемшученко, М. П. Зюблюка, В. П. Горбатенка, зводяться до того, що під правовим статусом вони розуміють сукупності прав і обов'язків фізичних та юридичних осіб. Це визначення містить юридична енциклопедія [9, с. 178].

Питання правового статусу державного органу в юридичній літературі донедавна зводилося до визначення його компетенції, встановленого законодавством кола прав та обов'язків. Принаймні так стверджує А. М. Куліш [10, с. 86]. Наведене тлумачення не розкриває повною мірою зміст такого поняття, як правовий статус. Під правовим статусом державного органу, як правило, розуміють певну сукупність повноважень юридично-владного характеру, реалізація яких забезпечує виконання покладених на нього завдань [11, с. 95]. Але О. М. Бандурка застерігає, що таке визначення є занадто вузьким, позаяк воно не охоплює значної частини питань організації і діяльності державних органів, які визначають їх правовий стан або статус (ці два поняття часто ототожнюють, розглядають як синоніми) [12, с. 125].

Для більш точного й повного розуміння поняття «адміністративно-правовий статус» його потрібно розглядати через призму правосуб'єктності. Тобто виділення таких елементів, як призначення, завдання, функції, повноваження, компетенція, методи й форми діяльності, відповідальність.

Це стверджує М. Ю. Івчук, наголошуючи, що елементами адміністративно-правового статусу є: юридично закріплені цілі, завдання та функції; компетенція; організаційно-структурний компонент (нормативне регулювання порядку утворення (обрання, призначення), легалізації, реорганізації, ліквідації, підпорядкованості, установлення та зміни внутрішньо-організаційної структури, право на організаційне самовизначення, процедури діяльності тощо); відповідальність [13, с. 40].

Основними характеристиками правового статусу державних органів Т. В. Сараскіна називає: установлення призначення органу та його місця в системі органів виконавчої влади, мету утворення органу; визначення сфери його діяльності, формулювання його завдань і функцій; встановлення прав та обов'язків (повноважень) щодо здійснення поставлених перед ним завдань та функцій у певній галузі чи сфері його відання; наділення його правом приймати відповідні правові акти, міру відповідальності органу та його посадових осіб за порушення законності в діяльності органу; порядок формування структури, штатів фінансування, порядку ліквідації; компетенція в прийнятті, реалізації і контролі за виконанням власних рішень; інформаційне забезпечення органу виконавчої влади та його структурних підрозділів [16, с. 59].

Значна кількість науковців поділяє зміст поняття «адміністративно-правовий статус» на певні категорії, які в науці часто називають блоками. Окремі науковці до зазначених блокових складових відносять: структурно-організаційний (містить офіційну назву органу; порядок і спосіб утворення; право та обов'язок мати певну внутрішню структуру; наявність або відсутність прав юридичних осіб; право та обов'язок користуватися юридичними символами; право на офіційну символіку; підпорядкованість іншим суб'єктам права; джерела фінансування органу) й компетенційний (передбачає цілі, завдання, функції; права та обов'язки; обсяг і характер владних повноважень; територію діяльності; форми й методи діяльності, а також юридичну відповідальність) [1, с. 62].

Майже аналогічні блоки виділяє О. Я. Якимов, з-поміж яких є: цільовий, до якого включає призначення та завдання органу (у тому числі і його функції); структурно-організаційний, до якого відносить питання утворення органу, його структуру, штати; компетенція та відповідальність [17, с. 34].

Такий поділ є неточним, адже він не повною мірою розкриває всі ті елементи, які входять до змісту адміністративно-правового статусу. Більш вдало висловлює з цього приводу свою думку А. А. Стародубцев, який виділяє власні блоки: цільовий; структурно-організаційний; функції та повноваження; функціональний; відповідальність [18, с. 41].

Усі елементи адміністративно-правового статусу потрібно розділити на чотири блоки: цільовий; організаційно-структурний; компетенційний; юридична відповідальність [19, с. 39].

Цільовий блок розкриває мету (цілі), завдання та функції відповідного органу. Тлумачення «мети» у термінологічній інтерпретації визначають як те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти. Тобто «мета діяльності» та «ціль» є синонімами, і тому на практиці збігаються одна з одною. Наступними елементами цільового блоку є завдання та функції. Завданням визначається наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа тощо. Функції – це головні напрями діяльності органів державної влади, в яких виявляють їх суть і призначення в державному механізмі [20, с. 93].

Організаційно-структурний блок визначає структуру органу, тобто ієрархічну систему підпорядкування одних підрозділів іншим, й організацію відносин між структурними підрозділами цього органу і між ними та іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадянами, юридичними особами тощо [21].

Компетенційний блок можна вважати найбільш дискусійним, адже немає єдиної позиції щодо визначення поняття «компетенція» [22].

Одні вчені вважають, що «компетенція – це сукупність юридично встановлених повноважень, прав та обов'язків певного державного органу (органу місцевого самоврядування) або посадової особи, які визначають його місце в системі державних органів» [23, с. 293], другі визначають компетенцію тільки як сукупність (перелік) прав та обов'язків [24, с. 48]. Частина науковців стверджує, що поняття «компетенція» і «повноваження» тотожні або що «компетенція визначається через її функції» [2, с. 14].

Компетенція як елемент адміністративно-правового статусу – сукупність чітко встановлених, законодавчо визначених прав, обов'язків та повноважень органу державної влади, органу місцевого самоврядування, посадової особи, реалізація яких забезпечує виконання основних функцій шляхом виконання конкретних завдань. На думку В. М. Плішкіна, до складу компетенції належать права, обов'язки та відповідальність, а В. В. Писаренко вважає, що відповідальність входить до компетенційного блоку не як самостійний структурний елемент, а як один із різновидів обов'язків (обов'язок нести відповідальність за наслідки виконання повноважень, тобто юрисдикційний обов'язок) [24, с. 59].

Вважаємо, що відповідальність не має входити до складу компетенційного блоку, а бути окремим елементом адміністративно-правового статусу. У загальній теорії держави і права під юридичною відповідальністю розуміють нормативну, гарантовану та забезпечену державним переконанням або примусом міру реагування держави на дотримання та виконання норм права, у правомірній поведінці суб'єктів права, що схвалює або заохочує держава, а у випадку порушення норм права – обов'язок правопорушника перетерпіти осуд, обмеження прав особистого, матеріального та організаційного характеру [25, с. 138].

З огляду на структуру адміністративно-правового статусу, висно-вемо, що адміністративно-правовий статус – це сукупність універсальних, нормативно-визначених, взаємозалежних, відносно стабільних елементів (мета, цілі, завдання, функції, повноваження, компетенція, відповідальність), які відображають вдосконалення державного механізму загалом через конкретний орган.

Визначення адміністративно-правового статусу військових формувань є важливим аспектом у контексті адміністративно-правового забезпечення службової дисципліни та законності у військових формуваннях під час особливого періоду.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про оборону України» від 6 грудня 1991 р. військове формування визначається як створена відповідно до законодавства України сукупність військових з'єднань і частин та органів управління ними, які комплектують військово-службовці та призначені для оборони України, захисту її суверенітету, державної незалежності і національних інтересів, територіальної цілісності і недоторканності у разі збройної агресії, збройного конфлікту чи загрози нападу шляхом безпосереднього ведення воєнних дій [26].

Аналізуючи поняття військових формувань, можна зазначити, що вони є сукупністю військових з'єднань і частин. Крім того, вони містять органи, які управляють цими військовими з'єднаннями та частинами, що свідчить про їх підлеглість, ієрархічність та структурованість внутрішньої будови. Їх мета чітко визначена – захист та оборона України. Мету діяльності військових формувань досягають шляхом поставлення перед ними конкретних завдань, таких, як захист суверенітету, державної незалежності і національних інтересів, територіальної цілісності і недоторканності у разі збройної агресії, збройного конфлікту чи загрози нападу шляхом безпосереднього ведення воєнних (бойових) дій.

Військове формування можна визначити як постійну чи тимчасову організаційну одиницю у Збройних Силах чи інших силових структурах, призначену для виконання поставлених завдань, у мирний і воєнний час.

Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. визначає, що військові становлять основу Воєнної організації держави, яка є «...сукупністю органів державної влади, військових формувань, утворених відповідно до законів України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем з боку суспільства і безпосередньо спрямована на захист національних інтересів України від зовнішніх та внутрішніх загроз» [27].

Крім того, Закон України «Про демократичний цивільний контроль над воєнною організацією і правоохоронними органами держави» від 19 червня 2003 р. має власне визначення цього терміна. Воєнна організація держави – охоплена єдиним керівництвом сукупність органів державної влади, військових формувань, утворених відповідно до Конституції і законів України, діяльність яких перебуває під демократичним

контролем суспільства і відповідно до Конституції та законів України безпосередньо спрямована на вирішення завдань захисту інтересів держави від зовнішніх та внутрішніх загроз [26].

Характеризуючи адміністративно-правовий статус військових формувань, передусім потрібно зазначити мету їх створення. Як ми вже наголошували, це – оборона держави. Відповідно до чинного законодавства під обороною держави слід розуміти систему політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних, інших заходів щодо підготовки до збройного захисту та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту [24].

На підставі визначеної мети стає очевидним, що військові формування перебувають під контролем органів військового управління, які разом з Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України визначають їх головні функції та завдання в межах, установлених законодавством України.

Висновки. Аналізуючи законодавство України, яке так чи так пов'язане з визначенням правового статусу військових формувань, робимо висновок, що їх адміністративно-правовий статус потребує детальнішого тлумачення на законодавчому рівні. Адже такі головні елементи адміністративно-правового статусу, як завдання, функції, компетенція, права та обов'язки мають бути повніше розкриті та деталізовані.

Крім того, саме визначення поняття «військові формування» має повністю охоплювати всі ті ознаки, які характеризують їх як саме сукупність військових з'єднань і частин, адже саме вони є головним базисом цього питання. Саме тому вважаємо доцільним навести таке визначення військових формувань.

Військові формування – це створені відповідно до законодавства України сукупність об'єднань (з'єднань і частин або їх підрозділів) та органів управління ними, які належать до сухопутних, морських, повітряних, спеціальних військ України, мають тимчасову або постійну організацію, комплектувані військовослужбовцями, мають право носити та використовувати зброю та бойову техніку і призначені для оборони України, захисту її суверенітету, державної незалежності і національних інтересів, територіальної цілісності і недоторканності у разі збройної агресії, збройного конфлікту чи загрози нападу шляхом безпосереднього ведення воєнних (бойових) дій.

Це визначення дає змогу чітко розуміти структуру, діяльність, завдання та призначення військових формувань.

Для ефективної діяльності військових формувань, як і будь-яких утворень під час здійснення своїх службових обов'язків, суб'єкти військових формувань мають дотримувати певні вимоги, які висувають перед ними. Однією із яких є дотримання службової дисципліни та законності у військових формуваннях, позаяк саме вони є фундаментальним гарантом ефективної діяльності військових формувань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агапов О. В. Поняття й елементи адміністративно-правового статусу Національної гвардії України / О. В. Агапов // Юридичний вісн. — 2015. — № 1. — С. 60–66.
2. Богуцький П. П. Правовий режим військового права у контексті системоутворення українського права / П. П. Богуцький // Юридична наука. — 2011. — № 6. — С. 182–186.
3. Гущин О. О. Адміністративно-правовий статус миротворчого континенту та миротворчого персоналу України / О. О. Гущин // Право і сусп.-во. — 2014. — № 6–1. — С. 118–124.
4. Зозуля І. В. Оптимізація структури МВС України як елемент його реформування / І. В. Зозуля // Форум права. — 2015. — № 1. — С. 115–122 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_1_20.pdf.
5. Тютюков І. В. Щодо визначення поняття та складу функцій взаємодії Воєнної організації держави у системі адміністративно-правових відносин / І. В. Тютюков // Вісн. Акад. адвокатури України. — 2014. — Т. 11, № 1 (29). — С. 86–94.
6. Серета В. В. Поняття та класифікація адміністративних проступків, за які передбачено притягнення до відповідальності окремих спеціальних суб'єктів / В. В. Серета // Науковий вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. — 2013. — № 4. — С. 162–174.
7. Соколенко О. Л. Система та види правоохоронних органів України / О. Л. Соколенко // Науковий вісн. Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ. — 2013. — № 3. — С. 143–149.
8. Советский энциклопедический словарь / [И. В. Абашидзе, П. А. Азимов, А. П. Александров и др.]; гл. ред. А. М. Прохоров. — М. : Сов. энциклопедия, 1990. — 1632 с.
9. Юридична енциклопедія : у 6 т. / [уклад. Ю. С. Шемшученко, М. П. Зюблюк, В. П. Горбатенко та ін.]. — К. : «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана. — Т. 5 : П–С., 2003. — 736 с.
10. Куліш А. М. Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної системи України : монографія : в 2 ч. Ч. 1 / А. М. Куліш. — С. : Вид. Сум. держ. ун-ту, 2007. — 220 с.
11. Угровецький О. П. Система оподаткування в Україні : становлення, адміністрування, реформування : монографія / О. П. Угровецький. — Х. : Золота миля, 2009. — 326 с.
12. Бандурка О. О. Управління державною податковою службою в Україні : монографія / О. О. Бандурка. — Х. : НУВС, 2005. — 326 с.
13. Івчук М. Ю. Адміністративно-правовий статус органів прокуратури України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / М. Ю. Івчук ; Держ. н.-д. ін-т МВС України. — К., 2011. — 180 с.
14. Сараскін Т. В. Організаційно-правові засади діяльності податкової міліції в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Т. В. Сараскін; Харків. ун-т внутр. справ МВС України. — Х., 2000. — 212 с.
15. Якимов О. Я. Субъекты административной юрисдикции (правовой статус и его реализация) : монография / О. Я. Якимов. — М. : ВНИИ МВД РСФСР, 1996. — 324 с.
16. Стародубцев А. А. Організаційно-правові питання діяльності інспекції особового складу щодо зміцнення законності і дисципліни в органах внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / А. А. Стародубцев ; Ун-т внутр. справ України. — Х., 1999. — 185 с.
17. Шамрай В. О. Військові формування та військова служба (організаційно-правові та управлінські аспекти) : монографія / В. О. Шамрай. — К. : КВЦ, 1998. — 226 с.

18. Ярмиш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : підручник / О. Н. Ярмиш, В. О. Серьогін. — Х. : НУВСУ, 2002. — 182 с.
19. Бельский К. С. О функциях исполнительной власти / К. С. Бельский // Государство и право. — 1997. — № 3. — С. 14.
20. Новий словник української мови : [у трьох томах] / [укладачі В. Яременко, О. Сліпушко]. — К. : Аконіт, 2008. — Т. 3 : П-Я. — 862 с.
21. Большой юридический словарь ; под ред. А. Я. Сухарева, В. Д. Зорькина, В. Е. Крутских. — М. : ИНФРА-М, 1998. — 657 с.
22. Писаренко В. В. Адміністративно-правовий статус Державної служби боротьби з економічною злочинністю / В. В. Писаренко// Право і безпека. — 2010. — № 5 (37) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2010_5/PB-5/PB-5_35.pdf.
23. Теорія держави та права : [підручник] / [за вимогами кредитно-модульної системи навчання] / Є. О. Гіда, Є. В. Білозьоров, А. М. Завальний та ін.; за заг. ред. Є. О. Гіди. — К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2011. — 576 с.
24. Про оборону України : Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1932-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 9. — Ст. 106 (із змінами та доповненнями).
25. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-ІV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 39. — Ст. 351 (із змінами та доповненнями).
26. Про демократичний цивільний контроль над воєнною організацією і правоохоронними органами держави : Закон України від 19 червня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 46. — Ст. 366 (із змінами та доповненнями).
27. Крупчан О. Компетенція центральних органів виконавчої влади / О. Крупчан // Вісник Акад. правов. наук України. — 2002. — № 2 (29). — С. 48–59.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2016.

Shamrai V., Vernyhora V. Administrative and legal status of military forces.

Background. Administrative reform and socio-economic changes taking place in Ukraine constantly require finding and implementing new ways aimed at improving compliance with requirements of discipline and rule of law in military formations. At this stage of Ukraine's development to protect its sovereignty and territorial integrity is one of the most important tasks of the state and cannot be done without the successful functioning of military forces. Given the fact that military forces are of particular importance to national defense, characteristics of their administrative and legal status should be determined.

The **aim** of the article is to analyze the concept and components of administrative and legal status of military forces in Ukraine.

Materials and methods. The work was carried out by using different general scientific and special methods. Structural and functional research method was used to characterize the definition of «military forces», «administrative and legal status of military forces» and their components.

Results. For a more accurate and complete understanding of the concept of «administrative and legal status» it should be viewed through the prism of its legal personality, thus highlight items such as purpose, objectives, functions, powers, competencies, methods and forms of activity, responsibility. All the elements of the administrative and legal status should be divided into four parts: target; organizational and structural; competence; legal liability.

Describing the administrative and legal status of military forces, the purpose of their creation should be noted first. Based on the specific purpose it is apparent that military forces are controlled by the military administration, which together with the Supreme Council of Ukraine, President of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine determine their main functions and tasks within the limits set by the legislation of Ukraine.

Conclusion. *The definition of «military forces» should fully cover all the features that characterize them as a set of military formations and units, because they are the main basis of this issue. That is why we believe it's appropriate to give a definition of military forces.*

Military forces are established under the laws of Ukraine set of associations (formations and units) and their management that belong to the land, sea, air and special forces of Ukraine, have temporary or permanent organization, staffed with the military, have the right to carry and use weapons and military equipment and are intended to defend Ukraine, protect its sovereignty, state independence and national interests, territorial integrity and inviolability in case of armed aggression, armed conflict or threat of attack by direct warfare (combat) action.

Keywords: status, administrative and legal status, military force, defense, national security, sovereignty.

REFERENCES

1. Agapov O. V. Ponjattja j elementy administratyvno-pravovogo statusu Nacional'noi' gvardii' Ukrai'ny / O. V. Agapov // Jurydychnyj visn. — 2015. — № 1. — S. 60–66.
2. Boguc'kyj P. P. Pravovyj rezhym vijs'kovogo prava u konteksti systemoutvorennja ukrai'ns'kogo prava / P. P. Boguc'kyj // Jurydychna nauka. — 2011. — № 6. — S. 182–186.
3. Gushhyn O. O. Administratyvno-pravovyj status myrotvorchogo kontyventu ta myrotvorchogo personalu Ukrai'ny / O. O. Gushhyn // Pravo i susp-vo. — 2014. — № 6–1. — S. 118–124.
4. Zozulja I. V. Optyimizacija struktury MVS Ukrai'ny jak element jogo reformuvannja / I. V. Zozulja // Forum prava. — 2015. — № 1. — S. 115–122 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_1_20.pdf.
5. Tjut'kov I. V. Shhodo vyznachennja ponjattja ta skladu funkcij vzajemodii' Vojennoi' organizacii' derzhavy u systemi administratyvno-pravovyh vidnosyn / I. V. Tjut'kov // Visn. Akad. advokatury Ukrai'ny. — 2014. — T. 11, № 1 (29). — S. 86–94.
6. Sereda V. V. Ponjattja ta klasyfikacija administratyvnyh prostupkiv, za jaki peredbacheno pryjtagnennja do vidpovidal'nosti okremyh special'nyh sub'ektiv / V. V. Sereda // Naukovyj visn. L'viv. derzh. un-tu vnutr. sprav. — 2013. — № 4. — S. 162–174.
7. Sokolenko O. L. Systema ta vydy pravoohoronnyh organiv Ukrai'ny / O. L. Sokolenko // Naukovyj visn. Dnipropetr. derzh. un-tu vnutr. sprav. — 2013. — № 3. — S. 143–149.
8. Sovetskij jenciklopedicheskij slovar' / [I. V. Abashidze, P. A. Azimov, A. P. Aleksandrov i dr.]; gl. red. A. M. Prohorov. — M. : Sov. jenciklopedija, 1990. — 1632 s.
9. Jurydychna encyklopedija : u 6 t. / [uklad. Ju. S. Shemshuchenko, M. P. Zjubljuk, V. P. Gorbatenko ta in.]. — K. : «Ukrai'ns'ka encyklopedija» imeni M. P. Bazhana. — T. 5 : P–S., 2003. — 736 s.
10. Kulish A. M. Organizacijno-pravovi zasady funkcionuvannja pravoohoronnoi' systemy Ukrai'ny : monografija : v 2 ch. Ch. 1 / A. M. Kulish. — S. : Vyd. Sum. derzh. un-tu, 2007. — 220 s.
11. Ugrovec'kyj O. P. Systema opodatkuvannja v Ukrai'ni : stanovlennja, administruvannja, reformuvannja : monografija / O. P. Ugrovec'kyj. — X. : Zolota mylja, 2009. — 326 s.
12. Bandurka O. O. Upravlinnja derzhavnoju podatkovuju sluzhboju v Ukrai'ni : monografija / O. O. Bandurka. — X. : NUVS, 2005. — 326 s.
13. Ivchuk M. Ju. Administratyvno-pravovyj status organiv prokuratury Ukrai'ny: dys. ... kand. juryd. nauk : 12.00.07 / M. Ju. Ivchuk ; Derzh. n.-d. in-t MVS Ukrai'ny. — K., 2011. — 180 s.
14. Saraskin T. V. Organizacijno-pravovi zasady dijial'nosti podatkovoi' milicii' v Ukrai'ni : dys. ... kand. juryd. nauk : 12.00.07 / T. V. Saraskin; Harkiv. un-t vnutr sprav MVS Ukrai'ny. — X., 2000. — 212 s.

15. Jakimov O. Ja. Sub'ekty administrativnoj jurisdikcii (pravovoj status i ego realizacija) : monografija / O. Ja. Jakimov. — M. : VNII MVD RSFSR, 1996. — 324 s.
16. Starodubcev A. A. Organizacijno-pravovi pytannja dijal'nosti inspekcii' osobovogo skladu shhodo zmicnennja zakonnosti i dyscypliny v organah vnutrishnih sprav : dys... kand. juryd. Nauk : 12.00.07 / A. A. Starodubcev ; Un-t vnutr. sprav Ukrai'ny. — H., 1999. — 185 s.
17. Shamraj V. O. Vijs'kovi formuvannja ta vijs'kova sluzhba (organizacijno-pravovi ta upravlins'ki aspekty) : monografija / V. O. Shamraj. — K. : KVIC, 1998. — 226 s.
18. Jarmysh O. N. Derzhavne budivnyctvo ta misceve samovrjaduvannja v Ukrai'ni : pidruchnyk / O. N. Jarmysh, V. O. Ser'ogin. — H. : NUVSU, 2002. — 182 s.
19. Bel'skij K. S. O funkcijah ispolnitel'noj vlasti / K. S. Bel'skij // Gosudarstvo i pravo. — 1997. — № 3. — S. 14.
20. Novyj slovnyk ukrai'ns'koi' movy : [u tr'oh tomah] / [ukladachi V. Jaremenko, O. Slipushko]. — K. : Akonit, 2008. — T. 3 : P–Ja. — 862 s.
21. Bol'shoj juridicheskij slovar' ; pod red. A. Ja. Suhareva, V. D. Zor'kina, V. E. Krutskih. — M. : INFRA-M, 1998. — 657 s.
22. Pysarenko V. V. Administratyvno-pravovyj status Derzhavnoi' sluzhby borot'by z ekonomichnoju zlochynnistju / V. V. Pysarenko// Pravo i bezpeka. — 2010. — № 5 (37) [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2010_5/PB-5/PB-5_35.pdf.
23. Teorija derzhavy ta prava : [pidruchnyk] / [za vymogamy kredytno-modul'noi' systemy navchannja] / Je. O. Gida, Je. V. Biloz'orov, A. M. Zaval'nyj ta in.; za zag. red. Je. O. Gidy. — K. : FOP O. S. Lipkan, 2011. — 576 s.
24. Pro oboronu Ukrai'ny : Zakon Ukrai'ny vid 6 grudnja 1991 r. № 1932-XII // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny. — 1992. — № 9. — St. 106 (iz zminamy ta dopovnennjamy).
25. Pro osnovy nacional'noi' bezpeky Ukrai'ny : Zakon Ukrai'ny vid 19 chervnja 2003 r. № 964-IV // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny. — 2003. — № 39. — St. 351 (iz zminamy ta dopovnennjamy).
26. Pro demokratychnyj cyvil'nyj kontrol' nad vojennoju organizacijeju i pravoohoronnyj organamy derzhavy : Zakon Ukrai'ny vid 19 chervnja 2003 r. // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny. — 2003. — № 46. — St. 366 (iz zminamy ta dopovnennjamy).
27. Krupchan O. Kompetencija central'nyh organiv vykonavchoi' vlady / O. Krupchan // Visnyk Akad. pravov. nauk Ukrai'ny. — 2002. — № 2 (29). — S. 48–59.